

Milí kolegovia, priatelia,

Spomienky na významné udalosti „osmičkových“ rokov ma dovedli k rozhodnutiu uložiť na papier skutočnosti, ktoré sme v treťom sektore zažili. Pre doplnenie môjho osobného pohľadu na toto obdobie som požiadala kolegov, aby si zaspomínali na dobu demokratizačných zmien. Na časy, ktoré sme žili a vďaka tomu boli súčasťou kvasenia demokracie. Chcela som, aby sme spolu pouvažovali aj nad realitou dnešných dní a našim vplyvom na celú občiansku spoločnosť v minulosti a dnes.

Hlboko ma zasiahla vražda Jána Kuciaka a Marty Kušnírovej. Išlo o dvojnásobnú úkladnú vraždu, ktorá sa stala 21. februára 2018 vo veľkej Mači, okres Galanta. Martina pochádzala z Gregoroviec, okres Sabinov. Ján Kuciak pôsobil ako investigatívny reportér spravodajského portálu [Aktuality.sk](#). Venoval sa najmä podozreniam z daňových podvodov. Nepodľahol tlaku, ale určite neveril, že sa takto skončí jeho život. Tí, ktorí si vykonávali svoju prácu a poukazovali na zlyhania ostatných, museli zaplatiť životom. Prečo? Ako sa to stalo?

V akej spoločnosti to žijeme? Čo sme po sebe zanechali? Otázky na ktoré nemám odpovede. Preto je dôležité a nevyhnutné pozrieť sa dozadu a zaspomínať si na časy minulé. V minulosti boli novinári tou skupinou občanov, ktorá vedela povzbudiť, podržať nás ostatných, lebo ich nadšenie pre pravdu, nás mobilizovalo. Pozornosť chcem zacieliť na činnosť ľudí v treťom sektore (3S), na činnosť, ktorá nás spájala, ktorá nás inšpirovala a posúvala vpred. Scenár písal život, my sme len flexibilne reagovali. Každý svojím spôsobom a v odbore, kde pracoval. S nadšením, s ochotou sme zdieľali informácie a spájali sa v snahe napredovať v treťom sektore. Tešili sme sa spoločne z úspechov, ktoré sa

nám podarili. Dôverovali sme si. Činnosť v treťom sektore však nebol všeobjímajúci stav. Bol to proces, niekedy bolestivý, keď sme sa za pochodu učili nové veci. Spájala nás však myšlienka, že napriek rozdielnym stanoviskám, inému štýlu práce, sme pracovali a tvorili lepšiu spoločnosť. Nie všetko išlo a ide tak rýchlo, ako si predstavujeme a spomínané udalosti i atmosféra v spoločnosti nás núti položiť si otázku, či stav, aký žijeme, je to, čo sme chceli...

V roku 2018 občania znovu museli vyjadriť nespokojnosť v uliciach miest Slovenska. Opakovane sa cítime neisto vo vlastnom štáte. Znovu sme nepriatelia štátu? Dokážeme pracovať, a nie len v treťom sektore, efektívnejšie, dodržiavať zákon, ale aj morálne a etické zásady? Prebudili sme záujem o hodnoty, ale žijeme dnes podľa týchto hodnôt? Odpovedať si musí každý sám. Lenže, či už jednotlivito, alebo spoločne, jedno je isté, naša budúcnosť je postavená na histórii a tú budujeme každodenným životom dnes.

Túto krátkodobú históriu práce v treťom sektore Prešovského kraja som si dovoľila zhrnúť a doplniť o slová kolegov, ktorí boli ochotní podeliť sa s vami, čitateľmi, o svoje postrehy. Výsledok spoločného snaženia vám chceme priblížiť na niekoľkých stranách tejto brožúrky. Zároveň je faktom aj to, že informácie nie sú úplné, pretože nie všetko bolo a je k dispozícii. V danom čase nikto nemal povinnosť archivovať zápisnice, či ináč uchovávať dokumenty, ktoré by dokumentovali štart občianskej spoločnosti v Prešovskom kraji. Aj z tohto dôvodu som sa snažila zachytiť aspoň útržky dejín, ktoré si pamätáme.

S úctou Bc. Juliana Hajduková,

Obsah :

1) Spoločnosť a vznik Slovenskej republiky. Vnímanie tretieho sektora (3S) v dôsledku spoločenských zmien.
str. 4 – 9

2) Kľúčové udalosti kreovania tretieho sektora v Prešovskom kraji.
str. 10 – 17

3) Návraty k začiatkom lídrov MNO z Prešovského kraja, ich príbehy osobnej angažovanosti.
str. 18 – 27

4) Postavenie 3S v Prešovskom kraji v súčasnosti. Máme mienkotvorné organizácie, máme lídrov ?
str. 28 - 36

5) RNDr. Pavol Demeš, CSc - Prepis jeho príspevku za „Okrúhlym stolom“ z 25.05.2018 v Prešove.
str. 37 - 40

Spoločnosť a vznik Slovenskej republiky.

Vnímanie tretieho sektora (3S) v dôsledku spoločenských zmien.

V rokoch 1989 – 1998

Nežná revolúcia v Československu zmenila v priebehu niekoľkých mesiacov uplatňovanie ľudských a občianskych práv. Z pohľadu rozvoja tretieho sektora bolo najdôležitejšou udalosťou prijatie zákona o občianskych združeniach a spolkoch v marci 1990. V roku 1990 vzniklo 158 organizácií a do roku 1994 dosiahol počet mimovládnych organizácií počet tisíc. Neskôr (v roku 2000) bolo na Slovensku 27 100 občianskych združení (OZ), ktoré pracovali v humanitárnej a charitatívnej oblasti, vo sfére vzdelávania a práce s mládežou a ďalších oblastiach. V týchto občianskych združeniach pôsobilo 380 000 dobrovoľníkov a 3500 zamestnancov. Dôležitú úlohu v koordinácii, ale aj v poskytovaní servisu, im zabezpečovali Slovenská akademická a informačná agentúra – servisné centrum pre tretí sektor (SAIA-SCTS), Grémium tretieho sektora a Nadácia otvorenej spoločnosti (OSF). Postupne vznikali aj ďalšie inštitúcie, ktoré ovplyvnili vývoj tretieho sektora na Slovensku. Malo to, samozrejme, vplyv aj na občiansky život v jednotlivých krajoch Slovenska.

Aktuálne (máj 2017) existuje viac ako 50 000 mimovládnych neziskových organizácií (MNO – nadácií, neinvestičných fondov, neziskových organizácií poskytujúcich všeobecne prospešné služby, občianskych združení a organizácií s medzinárodným

prvkom), ktoré spadajú do pôsobnosti Ministerstva vnútra SR, pričom drvivú väčšinu z nich tvoria občianske združenia.¹

Obdobie rokov 1993 – 1999

Charakteristickou črtou tohto obdobia je dynamický rozvoj tretieho sektora, jeho zosilnenie, vytvorenie rámca na ochranu záujmov inštitúcií s celoštátnou pôsobnosťou, účasť na verejnom živote a medzinárodné akceptovanie. Bola to éra „mečiarizmu“ - výrazne temné obdobie dejín Slovenska, ktoré bolo za vlády Vladimíra Mečiara a jeho HZDS poznačené mnohými kauzami, čo vyvrcholilo únosom prezidentovho syna, Michala Kováča mladšieho. Jeho vládnutie bolo naštartované voľbami v roku 1994 a znamenalo divokú privatizáciu štátneho majetku, vytunelovanie štátnych bánk a následnú izoláciu Slovenska z integračných procesov. Prakticky iba tretí sektor ostal oblasťou spoločenského života, kde mohli byť uplatňované normy demokracie. Aktivisti sa preto prirodzene zomkli voči politickým stranám, ktoré sa dostali do monopolnej pozície. V riadení štátu sa zastavil proces otvorenosti a účasti občanov na riadení štátu. Hlas ľudu už nebol žiadúci. Zastavila sa otvorená možnosť občanov predstaviť svoje požiadavky, napr. v zriadených komisiách znovu boli len zástupcovia politických strán. Zástupcovia občanov, ktorých reprezentovali lídri mimovládnych organizácií, už boli z procesu vytláčaní. Pojem nezávislý kandidát sme nepoznali, ale aktívni občania mali záujem napr. presadiť

¹ http://www.ucps.sk/clanok-100-3160/NAVRH_NOVEHO_ZAKONA_O_REGISTRI_MIMOVLADNYCH_NEZISKOVYCH_ORGANIZACII_.html

cyklistické chodníky do plánu rozvoja Prešovského kraja ako jednu z alternatív ekologickej dopravy. Preto úloha tretieho sektora zosilnela a bolo možné koordinovať ho v rámci štátu. Toto obdobie sa môže nazvať aj obdobím „občianskych kampaní“. V neziskovom sektore sa rozbehli veľkorysé programy na rozvoj ľudských zdrojov – konali sa tréningové programy, školenia a prednášky, na ktorých sa mohli zúčastniť aktivisti prakticky zdarma. Zosilnela aj úloha ochrany záujmov (Grémium tretieho sektora – G3S), ktoré na celoštátnej úrovni zastupovalo záujmy organizácií doma i v zahraničí. Vychádzal mesačník s názvom Nonprofit, ktorý kvalitne a obširne informoval a vzdelával svojich čitateľov. Odborné organizácie vytvárali sieť kancelárií, aby podporili činnosť aktivistov v jednotlivých krajoch. Na príprave trénerov, konzultantov efektívne pracovala a do dnešných dní aj pracuje organizácia PDCS (Partners for Democratic Change Slovakia). SAIA – Slovenská akademická informačná agentúra otvorila dvere zahraničných univerzít pre študentov zo Slovenska. Zároveň poskytla možnosť zahraničným študentom študovať a lektorom pôsobiť na slovenských univerzitách. Zabezpečovala konzultačné, poradenské a informačné služby pre organizácie a zároveň otvárala svoje pracoviská v jednotlivých krajoch Slovenska. Slovenská akademická informačná agentúra vznikla na pôde MŠ SR v roku 1990, po roku sa odčlenila od rezortu a stala sa občianskym združením v roku 1991. V polovici 90-tich rokov SAIA rozšírila svoje akademický služby aj na servis pre tretí sektor, čo znamenalo aj zmenu názvu na SAIA-SCTS Servisné centrum pre tretí sektor. Zabezpečovala konzultačné, poradenské a informačné služby pre mimovládne organizácie a zároveň otvárala svoje pracoviská v jednotlivých krajoch

Slovenska. Stabilná a etablovaná organizácia sa udržala vďaka jasnej vízií, dodržiavaniu pravidiel a aj osobnostiam, ktoré ju viedli a vedú. Dnes nesie názov SAIA, n.o. a jej produkty existujú aj vďaka finančnej pomoci MŠ SR.

Spolupráca v danom čase bola užitočná, spontánna, ale aj cieľavedomá. Tradícia stretávania sa predstaviteľov tretieho sektora odštartovala v októbri 1991. Z iniciatívy Zuzany Szatmáry (Nadácia Charty 77), Davida P. Daniela (SAIA), Miroslava Pospíšila (Vzdelávacia nadácia Jana Husa, Brno) a Vladimíra Raimana (Európska kultúrna nadácia, Bratislava) sa uskutočnila v mestečku Stupava prvá československá konferencia MVO. Zúčastnilo sa na nej 34 účastníkov z Čiech, 24 zo Slovenska, ako aj 20 zahraničných hostí. Konferenciu organizačne zabezpečila SAIA, ktorá sa postupne profilovala ako celoštátna organizácia orientovaná na školiace a informačné aktivity pre rodiaci sa neziskový sektor. Druhá stupavská konferencia sa konala až v marci 1994 po rozdelení Česko-Slovenska, už ako konferencia slovenských MVO.²

Na Druhej stupavskej konferencii bolo zvolené sedemčlenné Grémium 3S (G3S) – národná reprezentácia. Jeho úlohou bolo reprezentovať spoločné záujmy sektora navonok, teda smerom k vláde, miestnej samospráve, súkromnému sektoru, odborom, zahraničným neziskovým organizáciám, zabezpečovať tok informácií v rámci sektora a pod. V roku 1996 vzniká spontánne v Banskej Bystrici prvé Krajské grémium tretieho sektora

2

http://karpatskanadacia.sk/wpcontent/uploads/2013/07/Kolektivny_portret.pdf

(KG3S). Na základe jeho príkladu a iniciácie G3S a SAIA v roku 1997 vznikali Krajské G3S v ďalších krajoch. Aj v súvislosti s novým územnosprávnym členením Slovenska bolo hlavnou úlohou krajských grémií reprezentácia neziskových organizácií v kraji tak voči novej štátnej správe, ako aj súkromnému sektoru a samosprávam.

Na základe diskusie predstaviteľov vlády a reprezentantov tretieho sektora bola v roku 1999 zriadená Rada vlády pre mimovládne organizácie. V decembri 1999 NR SR schválila zákon, ktorý umožnil občanom venovať 1% dane z príjmov určenej neziskovej organizácii. Zákon mal v tom čase aj určité legislatívne nedostatky a bolo jasné, že bude nevyhnutné novelizovať ho. Vstúpil do platnosti od roku 2001. Tieto úspechy boli výsledkom systematickej práce Grémia 3S. Právna úprava, ktorá umožnila občanom venovať 2% dane z príjmu bola rámcovo v ustanovení §50 zákona č. 595/2003 Z.z. – Zákona o dani z príjmu.

Obdobie rokov 1999 – 2011

V tom čase sa konštituujú domáce nadácie a filantropické programy s ambíciou dlhodobo zabezpečovať finančnú základňu pre rozvoj treťosektorových aktivít. Viaceré nadácie začínajú budovať základiny, v spolupráci so samosprávou vznikajú komunitné nadácie, strategické korporatívne filantropické

programy (ako napr. Konto Globtel) a grantový program USAID Tvoja Zem, po prvýkrát spravujú domáce organizácie.³

„Vzťah štátu a občianskej spoločnosti – sme pripravený spolupracovať?“ To bola téma konferencie – ktorá sa konala 28. a 29. septembra 2011 v Stupave. Pripomínala ducha niekdajších „*Stupavských konferencií*“. Lídri MNO (mladé tváre, aj pamätníci) prišli na základe pozvania Filipa Vagáča, splnomocnenca vlády SR pre ROS – Rozvoj občianskej spoločnosti. Bola to iná pozícia, iná atmosféra. Mnohí lídri MNO odišli do politického života, čo dávalo priestor a nádej na priaznivejšie politické a finančné prostredie pre tretí sektor.

Tretí sektor sa však postupne diferencoval, vytvárali sa rôzne platformy a zoskupenia, pričom sa hľadali nové formy spolupráce so štátom. Grémium 3S sa dostáva do útlmu. Rovnako aj krajské grémia 3S pomaly strácajú silu, jednotnosť a stratou lídrov, aj razantnosť.

³ <http://referaty.aktuality.sk/krizovatky-tretieho-sektora-na-slovensku/referat-17419?i9=3be3c20f0852>

KPúčové udalosti kreovania tretieho sektora (3S) v Prešovskom kraji

- ❖ Krajské grémium, či už ako neformálna skupina alebo volená skupina lídrov, má svoju históriu a vývoj. Genéza Krajského grémia tretieho sektora – KG3S Prešovského kraja štartovala na stretnutí lídrov MNO dňa 25. júna 1997 v priestoroch Okresného úradu v Prešove. Stretnutie iniciovalo cca 20 aktívnych občanov a lídri mimovládnych organizácií, ako prvú konferenciu MNO. Jeho hovorcom sa stal Peter Rázus. Historicky prvá Konferencia mimovládnych neziskových organizácií Prešovského kraja sa uskutočnila dňa 1. októbra 1997, kde bolo zvolené prvé Grémium tretieho sektora Prešovského kraja – KG3S PO kraja a tam bol za hovorcu zvolený Ing. Pavol Vilček z Inštitútu Krista Veľkňaza zo Žakoviec. Členovia voleného KG3S s nadšením prevzali na seba čiastkové úlohy a to aj napriek tomu, že pracovali v iných organizáciách. Svoju časť práce si KG3S zastalo aj na národnej úrovni (napr. Mgr. Peter Németh bol členom pracovnej skupiny pre regionálny rozvoj pri národnom Grémiu 3S). Cieľom pracovných skupín bolo aktívne sa zúčastňovať na príprave výziev, príprave podkladov k rozvojovým dokumentom na národnej úrovni, ale členovia KG3S pracovali aj na krajskej úrovni. Zároveň sa členovia Grémia 3S a KG3S podieľali aj na monitorovaní výziev a dbali o transparentné narábanie s eurofondami.

Aktívne zvolené osobnosti sa podieľali na činnosti Rady vlády pre mimovládne neziskové organizácie. Z 20-tich zástupcov MNO v Rade pôsobili traja členovia G3S: Helena Woleková (BA), Ľuba Blaškovičová (KE) a Peter Németh (PO), ktorého počas dlhodobej neprítomnosti zastupovala Juliana Hajduková a to v rokoch 2000/2001.

- ❖ 29. marca 2001 sa konala IV. Krajská konferencia mimovládnych neziskových organizácií Prešovského kraja, na ktorej sa zúčastnilo 101 účastníkov, reprezentujúcich 69 mimovládnych neziskových organizácií. Konferencia potvrdila 9 členné Krajské Grémium 3S Prešovského kraja, ktoré pracovalo v tomto zložení:

Alexander Duleba, SFPA; **Juliana Hajduková**, SAIA Prešov, n.o. hovorkyňa KG3S; **Marta Hanečáková**, VAM Stará Ľubovňa; **Anna Halajová**, Spoločnosť detí, mládeže a rodiny Svidník; **Viera Štupaková**, PBS Kostitras; **Ladislav Jambrich**, OZ Sova Haniska pri Prešove; **Pavol Vilček**, IKV Žakovce; **Soňa Sabolová**, KN Modrá Torysa Lipany; **Štefánia Lenzová**, Komunitná nadácia Veľký Šariš.

V diskusii vyjadrili účastníci nevyhnutnosť prispievať k trvalému demokratickému rozvoju, snahu pokračovať v budovaní občianskej spoločnosti a podporovať zvyšovanie účasti občanov na správe vecí verejných.

Posilňovanie týchto hodnôt ostalo aj naďalej prioritnou úlohou Krajského Grémia Tretieho Sektoru.⁴

- ❖ Dňa 27. novembra 2002 sa vo veľkej zasadačke Okresného úradu v Prešove uskutočnila V. Konferencia mimovládnych neziskových organizácií Prešovského kraja. V tajnej voľbe bolo zvolené 9 členné Krajské G3S na 2 ročné obdobie, ktoré pracovalo v tomto zložení:

Vladimír Benč, SFPA – Slovenská spoločnosť pre zahraničné politiku, pracovisko Prešov; **Marta Hanečáková**, VAM – Vidiecka asociácia mládeže Stará Lubovňa; **Juliana Hajduková**, Slovenská akademická informačná agentúra - Servisné centrum pre tretí sektor - SAIA-SCTA pracovisko Prešov; **Viera Štupaková**, Prešovská bicyklová skupina - Kostitras; **Pavol Vilček**, Inštitút Krista Veľkňaza Žakovce; **Dana Plučinská**, PZ Partnerstvo Poprad; **Andrea Račková**, Slovenský červený kríž Humenné; **Katarína Minárová**, Komunitná nadácia Prešov; **Štefánia Lenzová**, Komunitná nadácia Veľký Šariš.

Z dôvodu lepšej dostupnosti informácií pre MNO vydávalo KG3S Prešovského kraja vydávalo občasník „Kontakt“, ktorého prvé číslo vyšlo v marci 2001 vďaka finančnej podpore Nadácie pre podporu občianskych aktivít (NPOA). Z obsahu prvého čísla vyberáme

⁴ Čítajte viac: <https://korzar.sme.sk/c/4703029/treti-sektor-vyzyva-k-spolupraci.html#ixzz5Cle5BSvg>

niekoľko tém: Vyhodnotenie činnosti KG3S Prešovského kraja za rok 2000; spoločný projekt troch krajských grémii z Prešovského, Košického a Banskobystrického kraja; informácie o štrukturálnych fondoch, ale aj o pripravovanej celonárodnej akcii „*Týždeň dobrovoľníctva*“. V nasledujúcom roku 2002 už vydávajú tri Krajské grémia 3S z Banskej Bystrice, Košíc a Prešova spoločný trojmesačník „*Mimovládnik*“. Jeho vydanie a distribuovanie bolo možné vďaka finančnej podpore NPOA, program Rozvoja občianskej spoločnosti a projektu Regióny Slovenska na ceste do Európy regiónov.

Rok 2002 bol posledným rokom transformácie SAIA OZ na sieť nezávislých regionálnych pracovísk. Pracoviská v Bratislave, Košiciach, Nitre, Prešove a Žiline sa koncom roka 2001 zaregistrovali ako neziskové organizácie poskytujúce všeobecné prospešné služby (skratka n.o.) Pracoviská tak reagovali výraznejšie na potreby regiónov. SAIA Prešove, n.o. sa podieľala na kreovaní Dobrovoľníckeho centra – DC, pretože pracovisko Bratislava, ukončilo projekt dobrovoľníckeho centra. Pracovisko SAIA Prešov poskytovalo okrem hlavnej akademickej činnosti aj dlhodobý servis – informačný, technický a personálny pre činnosť KG3S a to až do roku 2006. Na základe údajov zo SAIA Prešov, n.o. zo dňa 11.11.2002 bolo v Prešovskom kraji aktívnych 292 mimovládnych neziskových organizácií a ich záujem o činnosť KG3S sa výrazne zvyšoval.

- ❖ V roku 2003 lídri MNO pracujúci v rôznych oblastiach života vnímali vášnivú diskusiu o formách a spôsobe reprezentovania MNO. Bola to diskusia o reprezentovaní národného Grémia 3S.

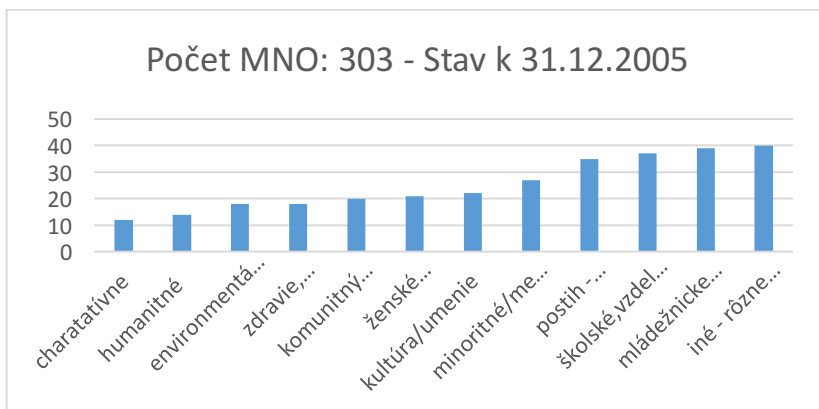
Na X. Stupavskej konferencii zazneli návrhy a predstavy o tom, že zrejme nastal čas na profesionalizáciu výkonu Grémia 3S, pričom zastupovanie jednotlivých MNO, či vznikajúcich platforiem (napr. Ekofórum, či Socio Fórum) by malo byť na členskom princípe. Od Grémia 3S sa očakávala presnejšia, realistickejšia formulácia poslania a jeho presvedčivá prezentácia smerom k verejnosti. Situácia v krajoch bolo veľmi podobná. Volení členovia grémií (národného i krajských) nemali formálne poverenie na výkon práce a tak dochádzalo k sponchybnovaniu ich práce a reprezentácie z rôznych strán a subjektov. To viedlo až k osobným útokom, slovným roztržkám a zosmiešňovaniu lídrov MNO. Uvedomujúc si silu partnerstva, snažili sa členovia o transparentnejšiu reprezentáciu a zaviedli povinnosť reprezentovať 3S na členskom princípe. Členské nebolo viazané finančnou podporou. Na základe tohto rozhodnutia sa do konca roka 2003 ku KG3S Prešovského kraja prihlásilo 42 MNO (záznam z 02.02.2004). V Poprade vznikla aj Rada MNO ako orgán s ambíciou koordinovať činnosť MNO v meste Poprad a byť relevantným partnerom pri presadzovaní požiadaviek občanov voči mestskej samospráve. Táto snaha mala dobrý nástup, ale krátke trvanie.

- ❖ V priebehu rokov 2004 a 2005 sa prediskutovalo a vysvetľovalo niekoľko závažných tém: fiškálna decentralizácia služieb v sociálnej oblasti; nevládnutie manažovania Európskeho sociálneho fondu; diskusia o príprave Zákona neziskového práva; či podpora účasti vo voľbách do Európskeho parlamentu. Napriek rozsiahlej obsahovej škále a časovému tlaku, členovia KG3S aktívne pôsobili ako členovia vo viacerých komisiách na národnej úrovni. Krajské grémium Prešovského kraja napr. zastupovala Mgr. Apolónia Sejková, neskôr PhDr. Marta Hanečáková, ako členka programu cezhraničnej spolupráce Phare CBC Slovensko-Poľsko, ktorý bol pod gesciou Ministerstva výstavby a regionálneho rozvoja Slovenskej republiky(MVaRR SR). Slovenská republika participovala na programoch bilaterálnej spolupráce s Rakúskom, Poľskom a Maďarskom.

Na krajskej úrovni malo KG3S zastúpenie v komisii prevencie a kriminality pri Krajskom úrade, kde bola aktívnou členkou Juliana Hajduková. Prioritou KG3S sa stala advokácia verejného záujmu. Čas ukázal, že nie vždy bolo dost' času, odbornosti a priestoru na predloženia vlastných návrhov, ktoré reprezentovali potreby občanov. Odkedy hovoríme o 3S vždy vidíme aktívnych občanov, ktorí mali guráž ísť do nových projektov. Našla sa aj finančná podpora pri projektoch zameraných na mobilizáciu voličov pred voľbami. Dôležitými voľbami napr. prvé voľby do parlamentu EÚ. Prestížou 3S bolo dohliadať na férovosť predvolebného a volebného procesu tak doma, ako aj v zahraničí. Niektorí aktivisti sa

dokonca dostali ako pozorovatelia volieb do zahraničia, pod gesciou OBSE.

Aj tieto aktivity pomohli k dôvere a zvýšenej participácii MNO na činnosti KG3S Prešovského kraja. Ukázalo sa, že práca a pôsobenie v KG3S je náročnou časovou a finančnou záťažou zvlášť pre regionálne mimovládne organizácie. Napriek tomu táto činnosť nebola ohrozená. Z databázy SAIA Prešov, n.o. vidíme, že v roku 2005 bolo evidovaných 303 MNO, ktoré pracovali s rôznou cieľovou skupinou. Ich zameranie vidíte na grafe č.1.:

Graf č. 1.: Počet MNO k 31.12.2005

- ❖ Ľudia sa začali viac angažovať v prospech vecí verejného záujmu. Realizovali sa regionálne okrúhle stoly (máj 2006) za účelom získania podkladov a zdieľania problémov využívania eurofondov, či kontrol efektívneho

využívania verejných zdrojov. Nastal čas rozvoja formálneho i neformálneho dobrovoľníctva. Reflektujúc tieto udalosti v roku 2008 sa 11 lídrov MNO rozhodlo založiť v roku 2008 Prešovské dobrovoľnícke centrum, o.z. s cieľom vytvárať podmienky pre dobrovoľnícky program. Išlo o jednu z foriem rozvoja komunitného života. V danom čase trochu absentoval rómsky hlas, ktorý z časti vyvažoval „*Rómsky list*“. Nezávislé kultúrno-spoločenské noviny Rómov na Slovensku, ktoré od roku 1993 do augusta 2008 viedla Daniela Hivešová-Šilanová. V Prešovskom kraji dosiahol počet MNO v roku 2011 číslo 373. Dominovali tu organizácie zamerané na prácu s mládežou, následne to bola sociálna a charitatívna pomoc, kultúra a šport. Spolupráca MNO sa výraznejšie orientovala na individuálne oblasti záujmu a tak postupne význam KG3S upadal/zanikol.

Návraty lídrov MNO z Prešovského kraja k začiatkom, ich príbehy osobnej angažovanosti.

Každý, kto sa rozhodol byť aktívnym v treťom sektore prešiel vlastnou, osobitou cestou, ktorá mala svoje špecifiká a rôznu motiváciu. Niektoré výpovede ľudí, ktorí sa angažovali nie len vo svojej organizácii, ale boli pri formovaní tretieho sektora Prešovského kraja, nájdete v tejto kapitole. Tých postrehov mohlo byť viac a určite si viacerí zaslúžili, aby dostali priestor.

Nie vždy je možné osloviť naozaj všetkých a faktom je, že nie všetci ktorých sme oslovili, túto možnosť aj využili.

O obzretie sa za minulosťou som požiadala niekdajších aktívnych členov KG3S Prešovského kraja. Položila som im dve otázky a tu sú ich výpovede:

1. Čo, alebo kto, vás privedlo k práci v treťom sektore?
2. Ako si spomínate na spoluprácu v 3S? Čo vám to prinieslo?

Bc. Juliana Hajduková, podpredsedníčka PDC – Prešovského dobrovoľníckeho centra v **Prešove**.

1. Cesta mojej osobnej angažovanosti má korene ešte v socializme. Konkrétne v Slovenskom zväze ochrancov prírody a krajiny - SZOPK, kde som začínala v najstaršej environmentálnej organizácii na Slovensku a získala tam veľa skúsenosti. Moja osobná angažovanosť v 3S predstavuje 25-ročné snaženie. Stálo to veľa síl, ale hlavne učenia sa. Nikdy som nemala ambíciu zaradiť sa k lídrom (tento výraz sme ani nepoužívali). Chcela som len prispieť k pozitívnej zmene hlavne v environmentálnej oblasti. Z tohto dôvodu som sa venovala ekologickej výchove detí a osvete širokého spektra obyvateľstva už pred rokom 1989.

Nežná revolúcia v Československu zmenila v priebehu niekoľkých mesiacov celý náš spoločenský život. Výrazne sa zmenil aj môj osobný život. Dynamický rozvoj tretieho sektora na národnej úrovni ovplyvnil aj život v regiónoch. Zažila som obdobie kampaní (išlo o informačné, či mobilizačné kampane) a

čas nadšenia pre pozitívnu zmenu. Nebola som len dobrovoľníčkou, ale aj zamestnankyňou v občianskom združení. Pred tým to bola nemysliteľná vec. Od roku 1997 som sa zamestnala v SAIA-SCTS a viedla pracovisko v Prešove do roku 2013. Bola som prvou predsedníčkou Správnej rady Komunitnej nadácie mesta Prešov. Zároveň som zakladajúcou členkou, a do roku 2017 som bola aj predsedníčkou Prešovského dobrovoľníckeho centra.

2. Nadšenie pre rozvoj komunity ma prirodzene dostali do spolupráce s Krajským grémiom tretieho sektora – KG3S v Prešovskom kraji. Sieťovanie a spoluprácu jednotlivých MNO vnímam ako štart mojej činnosti KG3S v roku 1997. Keď som sa po troch mužoch stala hovorkyňou KG3S, bola to pre mňa úplne nová pozícia. Bola som však podporená skupinou ľudí, priateľov. Bolo to obdobie nových aktivít, spolupráce a vzájomnej pomoci a dôvery. Spájal nás spoločný cieľ, chuť pracovať, učiť sa za pochodu nové veci a prispieť k pozitívnej zmene Prešova a Prešovského kraja. Do Prešova prišli viacerí dobrovoľníci/lídri z USA a prakticky nás učili, povzbudzovali a formovali. V Prešove pôsobil Dávid Sip, ktorí odzbrojoval svojim úsmevom aj snahou burcovať náš aktivizmus. Aj on pomáhal formovať Prešovské občianske fórum - POF. Občiansky hlas tak zosilnel. POF bola dynamická organizácia, ktorá organizovala predvolebné diskusie (1998, 2002). Následne prišla do Komunitnej nadácie Prešov Helena Dudley, dobrovoľníčka z USA, a aj Erin Kelley. Boli to inšpiratívne osobnosti a ich postoje, ako aj forma práce, boli pre nás prekvapivo nové. Krajské grémium bolo spontánne spojenie ľudí, ktorí sa osobne poznali, chceli spolupracovať a dôverovali si. Sieťovanie sme prijali ako

prirodzenú formu vzájomného napredovania, ktoré by bolo užitočné aj v 21. storočí. Neľutujem ten čas, ani vynaloženú námahu.

PhDr. Ing. Pavol Vilček, diecézny riaditeľ, Spišská katolícka charita (www.caritas.sk) a Inštitút Krista Veľkňaza (www.ikv.sk)
v Žakovciach.

1. Ja som začal v roku 1992 (oficiálne ☺), lebo až v tom roku sme založili občianske združenie Inštitút Krista Veľkňaza. Stretávali sme sa už dávno pred rokom 1992, okrem iného aj preto, aby sme pomáhali informačne a prakticky. Tam, kde si nevedeli dovoliť zaplatiť najmä opravy kostolov v 80-tych rokoch. Priamo do Žakoviec ma priviedol farár Maroš Kuffa.

2. Stretol som veľa zapálených ľudí, ktorí boli ochotní obetovať voľný čas, peniaze, mladosť, entuziazmus, nie v prospech seba, ale ľudí v okolí. Aby podporovali kultúru, vzdelávanie, zdravotníctvo, životné prostredie. Ja som najviac stretával tých, ktorí sa venovali sociálnej oblasti. Dnes, keď sa mnohí ľudia zahľadeli len na materiálne statky, na konzum – je dobrovoľníctvo oveľa aktuálnejšie a potrebnéjšie ako v tých 90-tych rokoch. Ďakujem všetkým, ktorí vedia obetovať voľný čas, finančné prostriedky v prospech iných.

Mgr. Katarína Minárová Margetinová, správkynia Komunitnej nadácie Prešov, neskôr pracovníčka Karpatskej nadácie so sídlom
v Košiciach.

1. Hneď po ukončení univerzitných štúdií som sa uchádzala o prácu ako tlmočníčka pre Davida Sipa, zástupcu The National Democratic Institute for International Affairs – Národného inštitútu pre medzinárodné záležitosti, americkej neziskovej organizácie, ktorá v Prešove pracovala na vybudovaní koalície miestnych mimovládnych organizácií a aktivistov. Takáto koalícia mala byť prostriedkom mobilizácie miestnych občianskych iniciatív, spájania fungujúcich organizácií a akčných skupín s cieľom vytvárať synergický efekt, ktorého benefity by pocítili všetci Prešovčania.

Keďže to bolo v roku 1996 a podobné aktivity, vrátane dobrovoľníctva, neboli tak viditeľné, ako sú dnes, nikdy predtým som nemala kontakt s podobnou aktivitou a to som nebola žiadnou výnimkou... Mój vstup do sveta dobrovoľníckeho neziskového sektora bol teda celkom náhodný. Časom sa však ukázalo, že práve toto prostredie mi najviac vyhovuje, a strávila som tak celú svoju doterajšiu, už viac ako dvadsaťročnú, pracovnú kariéru práve v treťom sektore.

2. Spolupráca a komunikácia medzi „neziskovkami“ je jednou z najpríjemnejších stránok nie vždy jednoduchej práce v 3S. Ako organizácie, aj ako jednotlivci, či už pracovníci alebo dobrovoľníci, sme zdieľali informácie, zážitky, dobré aj zlé správy, poskytovali si navzájom užitočné rady, morálnu podporu aj osobnú oporu, no často aj veľmi konkrétnu a hmatateľnú výpomoc, či dokonca finančnú pomoc. Javí sa mi to tak, že bez takejto vzájomnej podpory by sme sa mnohí nevedeli v niektorých situáciách alebo ťažších časoch pohnúť ďalej, či zmotivovať k ďalšej práci.

Marta Hanečáková, 27 rokov **riaditeľka CVC**, predsedníčka Asociácie centier voľného času, tútorka Mládežníckeho parlamentu v **Starej Ľubovni**.

1. Kto a čo ma inšpirovalo? Už v období pionierskej organizácie sme sa učili verejne vystupovať, komunikovať a vyjadrovať svoj názor. Naučila som sa ako spájať ľudí a rešpektovať sa navzájom. Využila som možnosti vzdelávať sa v zahraničí a tak pomáhať mladým získať finančné zdroje. Založili sme si Vidiecku asociáciu mladých (VAM) so sídlom v Starej Ľubovni. Tam sme rozvíjali vzdelanosť a angažovanosť mladých žijúcich na vidieku, lebo oveľa viac možností majú mladí v mestách ako na vidieku. Cez VAM sme hľadali možnosti a riešenia, čo nebolo vždy ľahké. Prekážky sú stále rovnaké (v škole, v práci) - prekážkou sú ľudia. Svojou nedôverou, nepochopením a nedostatočnou snahou vypočúť toho druhého. Sila sieťovania i vzdelávania je dôležitá a preto je pre mňa dôležité zmeniť pozitívne tento svet.

2. Ku Grémiu som sa dostal ako občianka, ale aj ako členka Vidieckej asociácie mladých so sídlom v Starej Ľubovni. Podporujem obnovenie Grémia 3S a sieťovaním rôznych organizácií. Táto rôznorodosť môže byť a je prospešná. Vidím to v zahraničí a rada by som to videla aj na Slovensku.

Mgr. Štefánia Lenzová, správkyňa Komunitnej nadácie **Veľký Šariš**

1. Moju angažovanosť naštartoval Peter Németh a je to pre mňa česť, že sa tu môžem podeliť o svoje postoje. Bola som pozvaná

na Stupavskú konferenciu v Košiciach, čo ma veľmi oslovilo a tak som sa rozhodla, že začnem niečo nové.

V septembri 2018 ubehlo už 20 rokov od založenia Komunitnej nadácie (KN) Veľký Šariš, ktorú som zakladala a som jej správkynou od jej vzniku do dnešných dní. Na činnosť KN boli ľudia zvedaví, lebo išlo o úplnú novinku. V malom mestečku (6000 tis. obyvateľov) sme naštartovali aktivity a vybudovali si dôveru, lebo sme poskytli záujemcom financie na drobné projekty. Po 4-rokoch sme získali dôveru aj podnikateľskej spoločnosti – pivovaru. Spolupráca samosprávy a MNO nebola vždy optimálna, ale situácia sa stabilizovala. Veľa peňazí sa dostalo do celého kraja, lebo vstupom pivovaru sme program KN rozšírili aj na oblasť cestovného ruchu. Komunitná nadácia Veľký Šariš má dnes stabilné miesto v rozvoji komunitného života. V Prešovskom kraji pracujú už len 3 KN a to v KN Modrá Torysa v Lipanoch a KN v Bardejove.

2. Veľmi oceňujem činnosť Grémia 3S a odporučila aby som oživenie tejto spolupráce. Bolo to premostenie od krajov na národnú úroveň. Išlo o informačné, ale aj ľudské posilnenie, o získanie nových skúseností a možností. Veľmi by som ocenila, ak by sa táto spolupráca oživila. Oveľa viac by sa dalo urobiť na krajskej úrovni, ak by sme znovu spojili sily a to aj vďaka rozpočtovým pravidlám samospráv, ktoré by mohli finančne podporovať činnosť MNO.

Mgr. Peter Németh, koordinátor Rómskeho inštitútu, KC v Prešove.

1. Myslím, že do tejto skupiny ľudí ma priviedla zvedavosť, chuť meniť veci vo svojom prostredí a teda nespokojnosť s daným stavom. Angažoval som sa už ako študent a člen Európskej únie študentov – AEGEE, pobočka Prešov. Následne som bol správcom/riaditeľom Komunitnej nadácie mesta Prešov, ktorej cieľom bol rozvoj miestneho darcovstva, podpora a budovanie sociálneho kapitálu v meste Prešov. To som už mal za sebou skúsenosti koordinátora medzinárodných pozorovateľských misií v spolupráci s veľvyslanectvom USA na Slovensku a OBSE vo Viedni, smerovaných na Balkán. Tieto skúsenosti, spoznanie ľudí a nových foriem práce ma prirodzene priviedli k činnosti v treťom sektore v ktorom som zotrval do dnešných dní.

Zrejme práve skúsenosti v zahraničí ma posilnili v činnosti pre Rómsku komunitu, ktorej sa venujem aj v súčasnosti. Ako delegát Belgického Červeného kríža som viedol a implementoval projekt „ROMA 2000“, ktorý bol programom MZV Belgického Kráľovstva na Slovensku. Iniciatívne som pôsobil ako hovorca Krajského grémia tretieho sektora Prešovského kraja – KG3S PO kraja a na jeho posilnenie a podporu som založil OZ PAS. Bol som členom viacerých expertných skupín na regionálnej i národnej úrovni, hodnotiteľ projektov, ale aj generálny riaditeľ Krajskej rozvojovej agentúry v Prešove.

2. Všetky moje skúsenosti ma viedli k tomu, že som si stále viac a viac cenil vzájomnú spoluprácu a dôveru ľudí pracujúcich v 3S. Spoznal som široké spektrum ľudí, ich rôzne postoje a dôvody pre svoju angažovanosť. Prinieslo mi to osobný a profesionálny rast, rozhľad, schopnosť poznať nutnosť kompromisov, ale aj trepezlivosti. Ak nám záleží na pozitívnom výsledku musíme dokázať veci robiť verejne, pravdivo a dlhodobo.

Spektrum aktivít, ktoré dnes spadajú do tretieho sektora (3S) sú oveľa bohatšie ako v minulosti, čo vnímam pozitívne. Často sú medzi nimi aj aktivity a organizácie, ktoré by tu nemali pôsobiť. Napr. nemocnica ako neziskové organizácie. Táto deformácia, ktorú vniesol štát do tretieho sektora, prináša aj ďalší nežiadúci aspekt a tou je byrokracia. Dlhodobá snaha štátu všetko regulovať, riadiť a kontrolovať, je pre angažovanosť, entuziazmus a kreativitu ľudí veľmi tlmiacim plášťom, za ktorý štát skrýva svoju snahu udržať poriadok v 3S. Ten istý štát však má minimálny záujem na tom, aby občania boli pravdivo informovaní, mali možnosť reagovať na rozhodnutia ktoré sa ich týkajú a preto výrazne poklesol počet občianskych združení, ktoré sa venujú advokácií. Časom sa však veľmi výrazne posilnili celonárodné nadácie, či inštitúcie so snahou pôsobiť vo viacerých regiónoch. To si vyžadovalo profesionalizáciu pracovných pozícií, čo vytlačilo ľudí pracujúcich s úctou ku klientom, členom a občanov.

Apolónia (Polka) Sejková, zakladateľka MyMamy, o.z.

1. Môj prvý dotyk s tretím sektorom bol profesionálny, v roku 1996 som tri mesiace pracovala pre košickú pobočku Vzdelávacej nadácie Jána Husa, ale po ukončení skúšobnej doby som podľahla vábeniu Prešovskej bicyklovej skupiny KOSTOTRAS a jej charismatickej šéfky Vierky Štupákovej. Keďže išlo o ponuku pracovať na podpore cyklistickej dopravy, ktorá mi po štúdiách v Amsterdame bola veľmi blízka, vrhla sa na túto tému s vervou. Možnosti neziskových organizácií pri

riešení problémov, na ktoré štát buď pozabudol alebo nemal kapacity alebo chuť, sa mi zdalo byť ako dobrá cesta na privodenie zmien v rôznych oblastiach života. Tak som sa rozhodla založiť aj ja v roku 2000, spoločne s ďalšími, v tom čase mladými matkami, materské centrum MyMamy, ktoré vzniklo ako ženská organizácia s misiou posilňovania postavenia žien v spoločnosti. Od roku 2003 sa ukázalo, že ak žena zažívajúca násilie nechce ísť rovno na políciu a potrebuje sa s niekým v bezpečnom priestore porozprávať a prebrať možnosti čo a ako ďalej, žiadny taký priestor neexistuje. To bola ďalšia výzva a po rokoch sa MyMamy vyprofilovali ako organizácia prioritne sa zaoberajúce témou podpory prevencie a eliminácie násilia páchaného na ženách a deťoch. Táto oblasť ma aj profesionálne, ako vyštudovanú sociálnu pracovníčku, zaujímala a tak som v nej akosi ostala pôsobiť v rámci tretieho sektora až dodnes.

2. Spomínam si na časy etablovania a činnosti G3S, keď aj podpora zo strany štátnych inštitúcií vyzerala ináč ako je to teraz, keď sa „Veľký Brat“ pokúša odstrihnúť zdroje znižovaním možností filantropie a darcovstva smerom k organizáciám 3S. Môj pocit je, že v minulosti bolo viacero snáh a viac energie sa dávalo do spoločného postupu pri nastavovaní legislatívy podporujúcej fungovanie neziskových organizácií. Na druhej strane sa mi ale zdá, že ponuka v 3S je omnoho pestrejšia, a aj vzájomná spolupráca sa teraz realizuje na základe spoločných tém a záujmov. Tým, že je škála tém a organizácií tak pestrá, je ťažké očakávať nejaký spoločný postup a napr. environmentálne organizácie, ktoré v minulosti, podľa môjho názoru, boli takým hlavným hýbateľom v oblasti spoločného postupu slovenského

tretieho sektora, sa dnes majú tiež čo obracať, aby prežili a aby svoju ťažkú tému ochrany životného prostredia posúvali ďalej, nakoniec, tak ako my všetci. Zároveň pozorujem zmenu aj v tom, že v mnohých oblastiach sa tretí sektor stáva konečne aj reálnym partnerom štátu a podnikateľského sektora ako to bolo na začiatku tisícročia☺. No a, žiaľ, aj v treťom sektore sa začal šíriť neduh prebyrokratizovania, zahltenia štatistikami, tabuľkami, vyjadreniami, vyhláseniami, čím občas stráca tú ľahkosť bytia a nebyrokratického prístupu, ktorý oceňovali nie len subjekty, pre ktoré tieto organizácie pracovali, ale aj samotní „treťosektoráci“, ktorými zvykli byť ľudia viac túžiaci po slobode a hľadajúci netradičné cesty, iné ako je všeobecný priemer.

**Postavenie 3S v Prešovskom kraji v súčasnosti.
*Máme mienkotvorné organizácie, máme lídrov ?***

Tretí sektor v Prešovskom kraji sa už nedá prehliadnuť. Činnosť MNO je rôznorodá a realizuje sa tak v mestách, ako aj obciach. Vo väčších mestách ako Prešov, Bardejov, Humenné sa toho, samozrejme, deje viac než v menších mestách, či obciach. Udržiateľnosť a života schopnosť 3S však, tak ako v minulosti, aj teraz, závisí od lídrov MNO. Možno aj z tohto dôvodu sa v kraji sa udržali len tri nadácie (Lipany, Veľký Šariš, Bardejov), ktoré finančne podporujú lokálne aktivity a zároveň pomáhajú spájať

ľudí, majúcich záujem riešiť problémy svojho okolia. Je to aj dôsledok pretrvávajúcej potreby obcí i miest dozerat' na rozdelenie „svojich“ peňazí. Posilňujú si tak svoje postavenie a moc v očiach občanov/voličov.

Prioritnou oblasťou, v ktorej sa aktivizujú MNO je sociálna sféra. Neznamená to najpočetnejšiu skupinu MNO, ale stabilné a etablované organizácie, ktoré sú podporované cirkvami a cirkevnými zbormi za ktorými je služba najzraniteľnejším skupinám. Napr. charita, n.o., sieť domovov sociálnych služieb. Podmienky sa však menia vzhľadom na podporu štátu, samosprávy a cirkvi. Výraznú úlohu zohrávajú neziskové organizácie a občianske združenia, ktoré reagovali na aktuálne problémy a venujú sa špecifickým témam. Napr. MYMAMY – ochrana týraných žien s chráneným ubytovaním v meste Prešov; Hospic Matky Terezy v Bardejove, ktorý bol prvým hospicom na Slovensku a vytvára dobré podmienky pre prácu s dobrovoľníkmi. Pri dosahovaní spoločných cieľov, pre dosiahnutie synergie a eliminovanie zneužívania systému pomoci je dôležitá spolupráca. Uvedomili si to aj organizácie pôsobiace na území mesta Prešov, ktoré spolupracujú na základe neformálnej siete „*Synapsia*.“ Táto spolupráca štartovala ako vzájomná odborná výpomoc lídrov organizácií, ktoré pracujú s ohrozenou skupinou detí, mládežou a rodinou. Momentálne sa záujem lídrov organizácií zameriava na vytvorenie väčšieho tlaku na MsÚ so snahou zmeniť postoj úradníkov na proaktívny. Cieľom Synapsie – „Platformy organizácií pôsobiacich v sociálnej oblasti na území mesta Prešov a ich partnerov“ je presadenie vzniku Mestskej Rady pre MNO, ako poradného orgánu primátorky, či primátora mesta Prešov.

Ďalšou sférou záujmu MNO je podpora práce s mládežou. Tu dominujú etablované organizácie národného charakteru: Skauti, eRko, ale aj organizácie, ktoré reagujú na potreby mládeže v oblasti športu, či kultúry. Výrazne iniciatívna bola Rada mládeže Prešovského kraja - RMPK, ktorej sa podarilo v roku 2015 jedinečná vec. Poslanci PSK schválili Krajskú stratégiu pre mládež na roky 2015 – 2020 s výhľadom do roku 2025, ktorú členovia RMPK pripravili a predložili na rokovanie pod vedením Mgr. Ľuboša Marcineka. Ide o prvý strategický dokument v oblasti mládežníckej politiky, prijatý na krajskej úrovni.

V poslednom čase sa výrazne presadzujú občianske združenia, ktoré reagujú na deficit nezáujmu štátu o rôzne oblasti spoločenského života. Napr. OZ Lepší Prešov – bojujúci za cestný obchvat Prešova, či zlepšenie stagnujúceho turizmu. Špecifickým občianskym združením je OZ Podaj ďalej, ktoré pomáha konkrétnymi zbierkami, pre konkrétnych ľudí, či rodiny. Táto adresná pomoc oslovuje ľudí aj mimo Prešovský kraj. Pôsobí tu aj Rómsky inštitút, či OZ Sociálny Prešov, ktorých cieľovou skupinou sú Rómovia a ich integrácia.

Zoznam úspešných MNO, ktoré boli ocenené „Krajským srdcom na dlani“ Prešovského kraja v rokoch 2014 – 2017 za angažovanosť, dobrovoľnícku iniciatívu a dlhodobú prácu.

- **Občianske združenie Kráľová studňa z obce Lenartov, okres Bardejov** - Obyvatelia sa aktivizovali ešte pred založením OZ a realizovali kosenie trávy,

úpravu turistických chodníkov a následne v roku 2010-2011 postavili najvyššiu turistickú rozhľadňu v Bardejovskom okrese. Stavbu realizovali na základe zbierok, práca bola výlučne dobrovoľná.

- **Centrum sociálnych služieb „Slniečny dom“ Prešov** – Okrem štandardnej práci sa organizácia dlhodobo venuje práci s dobrovoľníkmi a napĺňa štandardy prijímajúcej organizácie svojou odbornosťou i schopnosťou reagovať na ich potreby.
- **Komunitná nadácia Bardejov** - získala ocenenie za komunitný rozvoj, vytváranie podmienok pre rozvoj mimovládnych organizácií, či neformálnych skupín. Nadácia realizuje v Bardejove inovatívne programy a vytvára priestor pre angažovanosť mladých ľudí.
- **Združenie na záchranu Zborovského hradu** - Združenie začínalo ako skupina dobrovoľníkov, ktorá pod vedením Ing. Vladimíra Kaminského prešla vývojom a nechala za sebou zrekonštruovanú vstupnú bránovú vežu, Polygonálnu baštu a ďalšie časti rozpadnutých múrov hradu. Komisia ocenila priam heroickú húževnatosť, odbornosť a vytrvalosť pokračovať v práci, ktorá je návodom, ako zatriktívniť časť východného Slovenska.
- **OZ Samaritán** vzniklo pri farskej charite v Sabinove. Poskytuje sociálnu pomoc, sociálne poradenstvo rodinám s deťmi s postihnutím, deťom zo znevýhodneného prostredia a seniorom. Táto odborná pomoc je pre všetkých bezplatná, pričom činnosť je postavená na ochote dobrovoľníkov, ktorí pomáhajú napr. pri akcii „Kilo pre chudobných“, Vianočná i Veľkonočná zbierka.

- Občianske združenie – **OZ Podaj ďalej** pomáha ľuďom v núdzi, alebo im šíje pomoc na mieru. Poskytuje materiálnu pomoc vo forme oblečenia, potravín, drogerie, školských, športových či zdravotníckych potrieb nielen overeným prijímateľom, ale aj iným neziskovým organizáciám. V roku 2017 otvorili prvý Charity Shop v Prešove. Mimo iných zaujali aj aktivitami Vešiak pomoci, Valentínsky skutok lásky, Podaj ďalej vlasy, či Podaj ďalej zemiak.
- **OZ Magis** - Ide o OZ, ktoré v meste Prešov pozitívne a dlhodobo reaguje na potreby vylúčenej skupiny. Pomáhajú hlavne matkám a rodinám v núdzi. Peniaze OZ ľuďom neposkytuje, chlieb s masťou však má pripravený pre hocikoho. Poskytnú prikrývku, oblečenie, či stôl. Ročne poskytnú potravinovú pomoc pre cca 100 rodín na sviatky (veľkonočné, vianočné), ďalším pomáhajú priebežne.
- **OZ ROKA, Svidník** - OZ má za 4 roky činnosti na svojom konte viaceré úspešné projekty. Vybudovali lezeckú stenu, zrealizovali obnovu lesoparku, ktorý dostal novú tvár. Organizujú aj športové aktivity napr. zimný triatlon.

Ponúkame aj prehľad ďalších úspešných MNO, ktoré majú kapacitu ovplyvniť svoje okolie, inšpirovať a pomáhať na lokálnej i regionálnej úrovni. Predstavujú skupinu etablovaných MNO Prešovského kraja.

- **Rada mládeže Prešovského kraja** – advokácia mládežníckej politiky na krajskej úrovni. Podnecuje mládež k aktívnej účasti na rôznych projektoch, ktoré vedú k jej seberealizácií. Vytvára sieť partnerských subjektov, organizácií. Nová web.stránka sa pripravuje.
- **OZ Kandeláber** – Bardejov, rozvíja alternatívnu kultúru v meste cez diskusie (aj s prezidentom), festival slobody, ružový bicykel, či ďalšie. Viac nájdete na stránke:
<https://kandelaber.sk/o-nas/>
- **Prešovské dobrovoľnícke centrum** – jediná organizácia ktorej cieľom je posilniť dobrovoľníctvo v Prešovskom kraji konkrétnymi aktivitami, vzdelávaním, spájaním záujemcov o dobrovoľníctvo s organizáciou, ale aj oceňovaním dobrovoľníkov, skupín, organizácií, či firiem z Prešovského kraja. Podrobnejšie informácie o aktuálnom dianí nájdete na stránke:
<http://www.dobrovolnictvopo.sk/o-nas>
- **OZ MYMAMY** – ochrana týraných žien na regionálnej i národnej úrovni so sídlom v Prešove. Poskytujú sociálne poradenstvo, sociálnu asistenciu, krízovú intervenciu, psychologickú a právnu pomoc, ale aj dočasné ubytovanie a ďalšie služby.
Zdroj: http://www.mymamy.sk/obsah/3/o_nas/
- **OZ Kolysočka – Kolíska**, OZ ktorého cieľom je revitalizácie rusínskeho jazyka a tým aj národa cez večerné školy rusínskeho jazyka. Pričom organizujú aj charitatívne a voľnočasové aktivity.
<http://www.rusinskyjazyk.sk/#oz-kolysocka-kolisika>

- **OZ Sociálny Prešov** – komunitné aktivity, sociálne internetové poradenstvo, pomoc okrajovým skupinám obyvateľstva. Informačný portál je cenným zdrojom informácií:
<http://www.socialnypresov.sk/>
- **OZ Návrat** so sídlom v Prešove – posilnenie náhradných rodín, práca s dobrovoľníkmi a rodinami. Pôsobí v Prešove od októbra 1987. Zamerali sa na podporné služby náhradným rodinám. V súčasnosti je to práce v teréne, sú oporou tým, ktorí sa rozhodli prijať dieťa, advokácia práv klientov, ale aj ďalšie služby.
<http://www.navrat.sk/o-nas/nas-tim/73-tim-centra-navrat-presov>
- **OZ Barlička** so sídlom v Prešove spravuje: CSS Radosť · Súkromnú praktickú školu Pracovné stredisko Radosť · Chránenú dielňu · Centrum voľného času · Materské centrum Radosť · Poradenské centrum · Fit centrum pre ľudí s hendikepom. Podrobnosti nájdete na stránke:
<http://www.barlicka.com/>
- **ZOM Prešov** – jedinečné združenie zamerané na pomoc mladým ľuďom so zdravotným postihnutím. Poskytuje pomoc, ale aj zamestnáva ľudí s postihnutím, realizuje prepravné služby, športové aktivity v športovom klube – organizujú turnaje hry Boccia s medzinárodnou účasťou. V prešovskom hoteli Dukla už viac ako 20 rokov organizujú celoslovenský ples ľudí so zdravotným postihnutím. Inšpirujete sa na stránke:
<http://www.zompresov.sk/>

Slovo na záver:

Aj z uvedených riadkov je jasné, že tretí sektor reprezentuje pestré spektrum aktivít, foriem práce. Slovenský tretí sektor (3S) sa výrazne odlišuje od štátu a od trhu. Teda od práce štátnych a súkromných inštitúcií. Súčasne sa vnútorne kryštalizuje a diferencuje podľa jeho jednotlivých funkcií, ktoré svojim systematickým pôsobením aj napĺňa. Zároveň sú naň neustále kladené nové výzvy a nároky. Pre udržateľnosť 3S je veľmi dôležité formulovanie nových a zásadných opatrení medzi mierou verejnej prospešnosti MNO a mierou jej priamej i nepriamej zákonnej podpory zo strany štátu i samosprávy.

Na stretnutí za „Okrúhlym stolom“ v máji 2018 v Prešove, zarezonovala potreba rozvoja spolupráce, sieťovania a participácie medzi jednotlivými MNO, ale aj so samosprávou a štátnou správou. Úsilie udržať dosiahnuté pozitívne opatrenia (napr. 2% asignačnej dane), ale aj skvalitnenie legislatívneho, ekonomického a inštitucionálneho prostredia je permanentná úloha pre MNO, rôzne platformy a strešné organizácie.

Pomenovali sme aj prvky, ktoré vnímame ako ohrozenie 3S napr. nadmerná snaha profesionalizovať prácu v MNO za účelom zvyšovania kvality. Úzko to totiž súvisí so snahou získať viac finančných zdrojov. Táto úloha manažérov niekedy vedie k rutinej činnosti bežného zamestnanca. Vytráca sa tak tvorivosť, dôvera a úprimnosť pri práci pre klienta. Práve on by mal byť prioritou v činnosti a to bez ohľadu na oblasť záujmu. Tieto atribúty aktivít organizácií pôsobiacich v 3S by mali byť zachované ako kľúčové medzníky dôvery, ale aj profesionality.

Mladí lídri majú často svoje štandardy postavené príliš nízko, čo vedie len k plneniu projektových úloh. Udržateľnosť MNO si však vyžaduje viac. Na túto skutočnosť upozornil Pavol Demeš a svoje podnety zhrnul do 5 kategórií, ktorým by lídri MNO mali venovať pozornosť. Jeho príspevok, ktorý odznel na spomínanom stretnutí, nájdete v ďalšej kapitole brožúrky.

Aj touto cestou by som sa rada poďakovala práve znalcovi 3S na Slovensku za jeho účasť na podnetnej diskusii v Prešove, Pavlovi Demešovi. Tento občiansky aktivista, analytik, bývalý minister medzinárodných vzťahov SR, spoluzakladateľ SAIA-SCTS pre tretí sektor, fotograf a spisovateľ sa s nami podelil o svoje postrehy zo Slovenska i zahraničia a významnou mierou prispel k vzniku tejto publikácie. Bol inšpirátorom myšlienky, aby som spísala to, čo si ešte pamätám. Snažila som sa o pravdivé zachytenie faktov a udalostí, ktoré ovplyvnili chod môjho i nášho profesionálneho života v úplne novej oblasti spoločenského života. Pracovať v občianskom združení, nadácii, či neziskovej organizácii bolo v minulosti nepredstaviteľné. Dnes je to možné. Preto som tomu venovala nemálo času a úsilia, no verím, že táto snaha nevyjde nazmar.

Zároveň chcem poďakovať všetkým, ktorí pozitívne reagovali na moje otázky a požiadavky, a pomohli mi dokresliť obraz, ktorý som vám predostrela. Bez nich by to nešlo. Na záver ďakujem Mgr. Veronike Slaninkovej za jazykovo-štylistické konzultácie a korektúry.

Ď A K U J E M.

Bc. Juliana Hajduková, jedna zo zakladateľiek Prešovského dobrovoľníckeho centra.

RNDr. Pavol Demeš, CSc

občiansky aktivista, bývalý minister medzinárodných vzťahov SR, spoluzakladateľ SAIA-SCTS pre tretí sektor, fotograf, spisovateľ a prepis časti jeho príspevku za „Okrúhlym stolom“ z 25.05.2018 v Prešove.

Som rád, že som dnes v Prešove. S mnohými z vás som sa stretával v minulosti na Stupavských konferenciách, ktoré organizačne zabezpečovala Slovenská akademická informačná agentúra - SAIA, ktorú som istý čas viedol. Keď som počúval dámy v predchádzajúcom paneli, trocha som si zaspomínal a zamyslel sa nad vývojom tretieho sektora (3S). Boli časy, keď sme sa museli aj brániť prostredníctvom kampaní, napr. SOS 3S, proti snahám mečiarovskej vládnej moci. Ďalšou bola kampaň OK 98 – za slobodné a férové voľby. „Mimovládky“ vtedy výrazne prispeli k zmene a volebná účasť bola až 83%. Podobne to bolo aj pred voľbami v roku 2002. Napokon sa Slovensku podarilo naplniť túžbu po vstupe do demokratickej rodiny a v roku 2004 sme vstúpili do EÚ.

Často počúvam, čo sme mali a čo nemáme. Slovensko nežije v izolovanom priestore. Tým, že sme členmi medzinárodných zoskupení, musíme starostlivo vnímať veľké zmeny, ktoré sa okolo nás dejú. Je dobré si pripomenúť aj fakt, že v tomto osmičkovom roku (2018) si Slovensko pripomenie viaceré výročia, ktoré výrazne ovplyvnili chod našej spoločnosti.

- 25. výročia vzniku Slovenskej republiky (1.1.1993)
- 100. výročie založenia Československa

- 100. výročie podpisu Pittsburskej dohody (30. 5.1918), ktorá vytvorila predpoklady pre vznik spoločného štátu Čechov a Slovákov
- 50. výročie vpádu vojsk Varšavskej zmluvy na územia ČSSR - 21. 8. 1968
- 30. výročie sviečkovej manifestácie za náboženskú slobodu - 25. 3. 1988

Okrem historických míľnikov musíme vnímať aj viaceré súčasné trendy doma a vo svete. Migračná kríza zatriasla celou EÚ a dodnes rezonuje. Vidíme, že dnes má EÚ nízku úroveň sebadôvery a medzi ľuďmi panuje veľa obáv z neurčitej budúcnosti. Západ prechádza mnohými zmenami a aj tradičné demokracie ako USA a Veľká Británia sa po brexite a zvolení Donalda Trumpa za prezidenta zásadne menia. Ide pritom o dve krajiny, ktoré prispeli zásadnou mierou k rozvoju občianskej spoločnosti u nás.

K veľkým zmenám dochádza samozrejme i na Slovensku. Objavil sa nacionalizmus, populizmus, narastajú protieurópske tendencie. Do boja proti „mimovládkam“ vyšlo viacero vplyvných politikov. Nové komunikačné možnosti a sociálne siete naberajú na sile a majú veľký vplyv na mladých ľuďoch. Vplyv sociálnych sietí umožňuje aj šírenie extrémizmu a xenofóbie. Pátranie po pravde a budovanie zdravého sebavedomia a patriotizmu je čoraz zložitejšie. Sú to veľké výzvy aj pre mimovládne organizácie, ktoré tu dnes reprezentujete.

Musíme si uvedomiť, že Slovensko nebolo nikdy tak prepojené so svetom, ako je to dnes. V dobrom i zlom.

Ako zvýšiť efektivitu a vplyv našej práce?

Upozornil by som na 5 kategórií, ktorým by lídri MNO mali venovať pozornosť :

1. **Užitočnosť**. Ľudia z MNO si málokedy položia zdanlivo triviálnu otázku o svojej užitočnosti. Najmä, či ich ľudia a okolie, v ktorom pôsobia považujú za užitočných. Poznáme názor ľudí pre ktorých to robíme? Získajme ho.

2. **Vplyv**. Ak hovorím o vplyve, vnímam ho v dvoch polohách. Jeden je vplyv na verejnosť. Odráža schopnosť MNO meniť daný stav. Občania musia vedieť, že ste tu pre nich a že ste pre nich schopní dosiahnuť zmenu (napríklad pravidiel a legislatívy), ktorú očakávajú. Vplyv musia cítiť aj politici a ľudia čo rozhodujú. Ak občiansky aktivista chce mať vplyv, musí sa v tom vzdelávať a spolupracovať s ďalšími aktérmi. Ide o náročnú, no veľmi dôležitú oblasť.

3. **Spokojnosť** – ľudia vnímajú aj to ako sa prejavujete, ako vystupujete na verejnosti. Práve ľudia z MNO často zabúdajú na to, aké dôležité je vystupovanie na verejnosti. Ak lídri MNO prejavujú neustálu nespokojnosť a šíria paniku, znižujú svoju silu a vplyv na zmeny.

4. **Korene**. Pre MNO je dôležité orientovať sa vo faktoch svojho regiónu. Mali by región poznať, vedieť o jeho špecifických hodnotách a naučiť sa s hrdosťou ho propagovať. Musíme byť

viac ako len manažéri projektov. Ľudia dnes hľadajú svoje korene v oveľa väčšej miere ako v minulosti. Všimnite si koľko kníh o lokálnych dejinách dnes vychádza. Majú ich prakticky všetky obce. Samozrejme, treba sa dozvedelať i v dejinách Slovenska.

5. **Média.** Pre prácu MNO sú klasické, alebo i nové sociálne médiá čoraz dôležitejšie. Online priestor je prakticky nevyhnutná platforma pre efektívnu verejnoprospešnú prácu. Sociálne siete majú aj obrovský mobilizačný potenciál, ako sme sa mali možnosť presvedčiť vďaka mladým ľuďom po vražde Jána Kuciaka a Martiny Kušnírovej.

Tento projekt bol podporený z dotácie Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR „Programy pre mládež 2014 – 2020“, ktorú administruje IUVENTA – Slovenský inštitút mládeže.

